

Uslovi i perspektive preobražaja vojnog školstva

General-pukovnik *NIKOLA UZELAC*

Rad je u celini posvećen složenoj problematici preobražaja vojnoškolskog sistema Vojske Jugoslavije, koju autor razmatra u okviru celine društvenih, tehnoloških, vojno-političkih i doktrinarnih promena u Saveznoj Republici Jugoslaviji i njenom okruženju. Analizirani su: uslovi u kojima se izvodi preobražaj vojnog školstva, zatečeno stanje edukativnog sistema pre početka reforme, dostignuti nivo i osnovni pravci njegovog daljeg preobražaja. Autor naglašava da je transformacija bivše JNA u Vojsku Jugoslavije samo prva faza složenog procesa stvaranja nove, modernije i efikasnije oružane sile SR Jugoslavije. U tom procesu vojnoškolski sistem ima jednu od osnovnih funkcija, a da bi je uspešno ostvario nužno je da se prethodno i sam reformiše i prilagodi novim zahtevima. Racionalizacija broja škola, njihova integracija i nova organizaciona struktura samo je prva etapa reforme. Težište daljeg preobražaja je na izradi novih programa školovanja i razvoju odgovarajuće kadrovske i materijalno-nastavne baze.

Transformacija Jugoslovenske narodne armije u Vojsku Jugoslavije samo je prva faza složenog procesa čiji je krajnji cilj stvaranje nove oružane sile SR Jugoslavije. Integralni deo tog procesa jeste i korenita reforma vojnoškolskog sistema. Da bi se došlo do efikasnog i ekonomičnog sistema vojnih škola Vojske Jugoslavije u početnoj fazi preobražaja, koja se privodi kraju, obavljeno je sledeće: a) radikalna racionalizacija broja vojnih škola, akademija i školskih centara; b) integracija svih vojnih škola koje ostaju u sistemu kao jedan centar – Centar vojnih škola Vojske Jugoslavije; c) međusobno povezivanje vojnog školstva i naučne delatnosti; d) racionalizacija rukovođenja vojnim školstvom i naučnom delatnošću u Vojsci Jugoslavije, i e) povezivanje vojnoškolskog sistema i naučnoistraživačkog rada VJ s odgovarajućim institucijama u društvu. Time su stvorene pretpostavke za dalji preobražaj celine vojnoškolskog sistema – nastavnih (studijskih) programa i sadržaja, kadrovske osnove, materijalno-nastavne baze, tehnologije nastavnog procesa i drugih značajnih segmenata.

USLOVI ZA PREOBRAŽAJ VOJNOG ŠKOLSTVA

Uslove u kojima se obavlja preobražaj Vojske Jugoslavije, a time i vojnog školstva, karakteriše potpuna odlučnost i jedinstvo starešinskog kadra da se onemogućí ponavljanje ideoloških, političkih i svih

drugih društvenih zabluda bivše JNA. Naime, JNA bila je osposobljena da se uspešno suprotstavi spoljnoj agresiji na sopstvenu državu. Konceptijski, ona je svoju snagu, pored visoke tehničke opremljenosti i profesionalne osposobljenosti oficirskog i vojničkog kadra, crpila i zasnivala na snazi i odlučnosti naroda da sve svoje potencijale podredi odbrani od agresije. Međutim, za secesiju, građanski rat i odbranu od unutrašnje agresije dela sopstvenog naroda ona nije bila pripremljena. To je bio ozbiljan nedostatak koncepcije i doktrine SFRJ, a time i vojne doktrine u okviru koje se osposobljavala i delovala JNA. Blokade kasarni i opkoljavanje čitavih taktičkih i operativno-taktičkih sastava više je posledica i spoljna manifestacija tog konceptijsko-doktrinarnog nedostatka nego nesposobnosti starešinskog i ukupnog sastava bivše JNA. Jer, Armiju su uništavali upravo ljudi koje je ona obučila i osposobila, a ona je decenije svog profesionalnog razvoja permanentno usklađivala s materijalnim i društvenim potrebama sredine u kojoj su bile locirane njene jedinice.

Pripadnici Vojske Jugoslavije doživeli su protekle događaje kao izdaju najvišeg stepena i u profesionalnom, ali i u ljudskom pogledu. Zato oni daju bezrezervnu podršku celovitoj i radikalnoj reorganizaciji JNA u VJ, zalažući se za stvaranje elitnog profesionalnog jezgra i pravnih pretpostavki za potpunu transformaciju VJ u saveznu oružanu snagu, namenjenu i sposobnu za dosledno ostvarivanje ustavne funkcije zaštite suverenosti, nezavisnosti i teritorijalnog integriteta SR Jugoslavije.

Profesionalizacija Vojske Jugoslavije jedan je od suštinskih zahteva preobražaja, pri čemu se pojam profesionalizacije ne sme vezivati samo za povećanu specijalizaciju, stručnost i individualnu osposobljenost pripadnika Vojske. Ako bismo ostali samo na tim određenjima profesionalne vojske, onda bi se sve vojske sveta mogle nazvati profesionalnim, jer visoko razvijeni i usavršeni sistemi za vođenje savremenog rata upravo i traže od svakog pojedinca visoku osposobljenost i stručnost.

Profesionalna vojska je nov kvalitet, ne samo po profesionalnom odnosu prema pozivu, osposobljenosti ili stručnosti već, pre svega, po statusu u celini društvenih odnosa. Jugoslovenska narodna armija je u svom sastavu imala ljude kojima je vojni poziv bio životno opredeljenje, koji su bili visoko stručno osposobljeni za rukovanje savremenim sredstvima za vođenje rata, pa ipak nije bila profesionalna vojska. Stvaranje novih društvenih odnosa podrazumeva i stvaranje novog sistema vrednosti kao osnove za radikalno drugačiji skup motivacionih činilaca, koji bi trebalo da budu vezivno tkivo profesionalizma Vojske Jugoslavije. Pri tome, osnovni motivacioni činioci – rodoljublje i slobodarske i vojničke tradicije – i dalje imaju veliki značaj u sistemu

vrednosti i vaspitno-obrazovnom procesu, što se naročito ispoljava u kriznim situacijama, kada je ugrožen integritet otadžbine i nacije.

Istraživanja pokazuju da se svuda u svetu postepeno smanjuje interesovanje za vojni poziv kao profesionalno opredeljenje, pa se sve teže obezbeđuje potreban broj polaznika vojnih škola, a posebno najkvalitetniji deo populacije srednjoškolaca. Da bi se izvršio pravi izbor za buduće oficire i podoficire, za svako mesto u vojnim školama trebalo bi da konkuriše od tri do pet učenika. Međutim, poslednjih godina odziv na konkurse za vojne škole bio je takav da se nisu mogla ni popuniti sva mesta, pa o potrebnom kvalitetu nije moglo biti govora. Nizak obrazovni nivo ulaznog kontingenta uslovljavao je nedopustivo ublažavanje kriterija u vrednovanju osposobljenosti. Ako se uzme u obzir i prethodno redukovanje programa, jasno je da smo na izlazu dobijali oficire i podoficire nedovoljno osposobljene za uspešno obavljanje složenih i teških vojničkih zadataka. U novom školskom sistemu mora biti otklonjen nedostatak kvalitetnog kadra na ulazu u vojne škole. Naime, pošto vojna profesija podrazumeva velike obaveze i visok rizik, veći nego bilo koji drugi poziv u društvu, profesionalnim starešinama i vojnicima se moraju obezbediti određena prava i odgovarajući status ukoliko želi da se obezbedi skladno funkcionisanje sistema. Tako dolazimo do motivacionih činilaca, koji se moraju obezbediti sistemskim rešenjima. To je, pre svega, plata profesionalnih starešina i vojnika, zatim njihov društveni status, moralni i radni integritet i društveni autoritet. Drugačije rečeno, iza profesionalnih vojnika mora stati država, sa svojim autoritetom, kako bi im obezbedila nesmetano osposobljavanje za poziv koji je jedinstven po tome što se u opredeljivanju za njega unapred uračunavaju i mogući gubitak života, invalidnost, psihički poremećaji, veći stepen razbijanja porodice, materijalni gubici, i slično.

Transformacija Vojske Jugoslavije, kao i preobražaj njenog vojnoškolskog sistema, ostvaruje se pod uticajem (i kao deo) celokupnih društvenih, političkih i ekonomskih promena u Jugoslaviji. Najneposrednije implikacije na reformu vojnog školstva ima transformacija jednopartijskog u višepartijski politički sistem, a očituje se kroz depolitizaciju, departizaciju i dezideologizaciju Vojske i njenog obrazovnog sistema. Pored ostalog, to u vojnoškolskom sistemu podrazumeva oslobađanje ciljeva i sadržaja školovanja od ideologije i političko-programске orijentacije bilo koje partije. Svakako, postoji opasnost da se iz nastavnih planova i programa, zajedno s dosadašnjom ideologijom, odstrane i naučno vredni sadržaji, čime bi se iz jedne, lako moglo upasti u drugu, možda još veću krajnost.

Na dalji preobražaj vojnog školstva utiču i znatno smanjene materijalne mogućnosti, kao neposredna posledica ekonomske krize i

blokade Jugoslavije. Promene u sistemu obrazovanja i vaspitanja SR Jugoslavije takođe će implicirati odgovarajuće promene u sistemu vojnog školstva, koje je integralni deo sistema obrazovanja i vaspitanja u društvu. Uz to, veoma je značajna činjenica da se sve promene odvijaju u uslovima krize, neposredne ratne opasnosti i rata, kao i krajnje nepovoljnog međunarodnog okruženja.

STANJE VOJNOŠKOLSKOG SISTEMA JNA KAO POLAZNA OSNOVA REFORME

Sistem vojnih škola JNA neposredno pre raspada SFRJ obuhvatao je 45 škola i školskih centara sa razvijenom materijalno-nastavnom bazom i odgovarajućom infrastrukturuom.¹

U okviru nivoa *srednjeg vojnog obrazovanja* postojale su tri vrste srednjih škola: vojne gimnazije (4), srednje vojne škole rodova i službi (7) i tehničke srednje škole za vojna usmerenja (2). Broj škola (ukupno 13), broj smerova (oko 30), broj specijalnosti (više od 50) i dužina školovanja (četiri godine) ukazuju na neracionalnost, prerazućenost i neekonomičnost tadašnjeg sistema srednjeg nivoa vojnog školovanja.

Nivo *višeg vojnog obrazovanja* obuhvatao je škole rezervnih oficira i više vojnostručne škole. Kvalitet škola rezervnih oficira znatno je stagnirao u periodu kada su one popunjavane regrutnim kontingentom od svršenih srednjoškolaca, a ne fakultetski obrazovanih regruta. Od 1986. godine, kada su uvedene u sistem, više vojne stručne škole nisu organizaciono i programski stabilizovane, niti je status polaznika bio celovito rešen.

Visoko vojno obrazovanje bilo je sistemološki, organizaciono i programski najslabije uređeni deo vojnoškolskog sistema JNA. U okviru tog nivoa obrazovanja postojalo je više vrsta visokih vojnih škola – vojne akademije, Vojnotehnički fakultet, komandno-štapske škole, Ratna škola i različiti smerovi poslediplomskih i doktorandskih studija. U sistemu je bilo šest samostalnih vojnih akademija (VA KoV, VTA KoV, VA RV i PVO, VT VA, VVA, MVA), sa ukupno 25 smerova i 26 specijalnosti. Nastavni planovi i programi komandnih usmerenja svih VA imali su od trećine do četvrtine istih sadržaja, a na tehničkim akademijama osposobljavalo se više profila, kao i na tehničkim fakultetima u društvu. Tri komandno-štapske škole vidova (KoV, RV i PVO i RM), koje su osposobljavale starešine za operativno-taktički nivo

¹ Podaci su preuzeti iz studije *Sistem obrazovanja i vaspitanja u JNA* (autori dr Stanko Nišić i dr Vojislav Stojković, Institut za strategijska istraživanja, 1991, str. 111, i dalje).

RIK-a, imale su u svojim programima oko 50 odsto istih sadržaja. Visoka vojno-politička škola JNA obrazovala je starešinski kadar za političke dužnosti svih nivoa rukovođenja i bila je izdvojeni deo sistema vojnog obrazovanja. Analiza poslediplomskih i doktorandskih studija pokazala je da za mnoge tehničke, politikološke i andragoške profile nije trebalo posebno organizovati poslediplomske studije u JNA, već na matičnim fakultetima u društvu.

Analiza *rukovođenja obukom i vaspitanjem* u OS SFRJ, koja se podjednako odnosila na vojno školstvo i borbenu obuku vojnika i jedinica, pokazala je brojne nedostatke i organizacione slabosti, a osnovni su bili: a) dvofunkcionalnost ili višefunkcionalnost većine rukovodnih funkcija u SSNO i GŠ OS kao posledica isprepletenosti zadataka iz tri osnovne mirnodopske funkcije OS – obrazovne, razvojne i operativne; b) nedovoljan stepen centralizacije rukovođenja; c) paralelizam nadležnosti i razdrobljenost funkcija RIK-a, i d) nedovoljna izraženost stratejskog nivoa rukovođenja sistemom obuke i vaspitanja OS SFR Jugoslavije.

Sve analize vojnoedukativnog sistema JNA pokazivale su da je on bio nedovoljno racionalno postavljen, prerazvijen i preskup. Tokom 1991. i 1992. godine, zbog građanskog rata u SFRJ, sve vojne škole na teritoriji secesionističkih republika prestale su sa radom, deo pitomačkog i nastavničkog sastava (Srbi i Crnogorci) i deo materijalno-nastavne baze dislocirani su na teritoriju SR Jugoslavije, a kompletna skupocena infrastruktura, objekti i poligoni ostali su na dotadašnjim lokacijama (Zagreb, Ljubljana, Split, Zadar, Sarajevo itd.).

DOSTIGNUTI NIVO PREOBRAŽAJA VOJNOG ŠKOLSTVA

Globalni ciljevi u reformi sistema obrazovanja su:

1) izgradnja racionalnog školskog sistema, čiji će aspekti biti primereni materijalnim, kadrovskim, prostornim i drugim mogućnostima SRJ, kao i potrebama za visoko osposobljenim starešinskim kadrom i efikasnom odbranom državne teritorije;

2) integracija obrazovanja i naučne delatnosti u jedinstven sistem, uz jedinstveno i efikasno rukovođenje sistemom;

3) funkcionalno povezivanje vojnoškolskog sistema s odgovarajućim institucijama u društvu kako bi se u vojnim školama obrazovali samo profili kadra koji se ne mogu obezbediti iz školskog sistema društva;

4) prilagođavanje i usklađivanje ciljeva i sadržaja školovanja potrebama trupne, odnosno zahtevima savremene mirnodopske i ratne prakse.

Ostvarenju navedenih globalnih i drugih ciljeva i zadataka prišlo se planski, organizaciono i postupno. U prvoj fazi reforme, koja je završena, učinjeno je sledeće: 1) racionalizovan je broj vojnih škola, koje su međusobno integrisane; 2) škole su funkcionalno povezane u jedan centar; 3) povezane su nastavna i naučna delatnost; 4) postavljena je nova organizaciono-formacijska struktura vojnoškolskog sistema, i 5) urađene su nove programske osnove svih vojnih škola u sistemu. U toku je izrada novih perspektivnih nastavnih planova i programa za sve vojne škole.

U okviru vojnoedukativnog sistema VJ konstituisane su sledeće školske i naučne institucije: Centar vojnih škola Vojske Jugoslavije, Univerzitet Vojske Jugoslavije, Škola nacionalne odbrane, Generalštapska akademija, Institut ratne veštine, Vojna gimnazija i centri za specijalističku obuku.

Centar vojnih škola Vojske Jugoslavije (CVŠ VJ) jeste jedinstvena institucija, u kojoj se: a) na funkcionalan način objedinjuje upravljanje vojnim školstvom i naučnom delatnošću Vojske Jugoslavije; b) školuju svi profili starešinskog kadra potrebni VJ koji se ne mogu obezbediti s osloncem na škole i fakultete u društvu, i c) realizuje NIR u oblasti ratne veštine. Tim globalnim funkcijama prilagođeni su organi Uprave CVŠ VJ, koji su grupisani u odgovarajuće sektore – za vojno školstvo, NIR, logistiku itd.

Univerzitet Vojske Jugoslavije, osnovna naučno-nastavna institucija, čini okosnicu sistema obrazovanja u Vojsci Jugoslavije. Nastao je odgovarajućom transformacijom i integracijom svih vojnih akademija JNA. Strukturu Univerziteta VJ čine Opšta vojna akademija, Vojnotehnička akademija i organizacioni oblici poslediplomskih i doktorandskih studija ratne veštine i vojnotehničkih nauka. U Opštoj vojnoj akademiji obrazuje se komandni profil oficira za sva tri vida Vojske Jugoslavije – Kopnenu vojsku, Ratno vazduhoplovstvo i protivvazdušnu odbranu i Ratnu mornaricu. Vojnotehnička akademija obrazuje tehničke profile oficira za potrebe Vojske Jugoslavije, i to samo usmerenja i specijalnosti koje nije moguće obezbediti s osloncem na tehničke fakultete u SR Jugoslaviji. Na univerzitetu VJ obavljena je visoka koncentracija nastavnickog i naučnog kadra, što će omogućiti kvalitetnu visokoškolsku nastavu, naučnoistraživački rad, kao i obrazovanje i usavršavanje naučnog i nastavnog kadra kroz poslediplomske studije oblika magisterija i specijalizacije i doktorandske studije iz oblasti ratne veštine i vojnotehničkih nauka. Realizacijom nastavnih programa na Univerzitetu VJ biće odvojen studijski deo školovanja od vojnostručne i specijalističke obuke, koja će se izvoditi u *centrima za specijalističku obuku*. Umesto dosadašnjih školskih centara rodova i službi (ukupno

20), formirano je šest vidovskih i intervidovskih centara za specijalističku obuku. Zadatak tih centara je da realizuju sadržaje NPP kroz praktično primenjene oblike nastave za polaznike vojnih akademija i Vojne gimnazije, ali i da obezbeđuju usavršavanje starešina vidova, rodova i službi na različitim kursevima, kao i rezervnih oficira, specijalizaciju podoficira itd. Za studente Univerziteta VJ i učenike Vojne gimnazije predviđena je praktična obuka u centrima za specijalističku obuku (od druge godine do završetka školovanja). Posebna pažnja će se posvetiti i kriterijima za izbor kandidata za školovanje na Univerzitetu, kao i opštim i posebnim kriterijima prolaznosti u toku školovanja. Do sada su ograničavajući činilac selekcije i prolaznosti bili nacionalni i drugi ključevi, tako da su vojne akademije često završavali i oni koji po intelektualnim sposobnostima i moralnim osobinama nisu zadovoljavali postavljene kriterijume. Pored ostalog, posledica takvog odnosa bila je promocija poslušnih, umesto sposobnih i kreativnih oficira.

Generalštapska akademija i Škola nacionalne odbrane u vojnoškolskom sistemu namenjene su za posleddiplomsko usavršavanje. Generalštapska akademija je nastala objedinjavanjem dosadašnjih komandnoštapskih škola vidova, a u njoj će se, u trajanju od dve godine, usavršavati oficiri s akademskim stepenom obrazovanja za operativno-taktički nivo rukovođenja. Nivo operativno-taktičkog usavršavanja organizovaće se delom kao vidovsko (oko 70 odsto NPP), a delom kao intervidovsko (oko 30 odsto) školovanje. Nastavu će, uglavnom, izvoditi nastavnici s Univerziteta, sa katedri za strategiju, operatiku, taktiku i rukovođenje i komandovanje, dok će primenjeni deo realizovati tim nastavnika iz organskog sastava Generalštapske akademije. U Školi nacionalne odbrane realizovaće se najviše vojnostručno usavršavanje oficira za strateški nivo rukovođenja i komandovanja, u trajanju od jedne godine. Na tom nivou apsolviraće se program vojne strategije i vojne politike i tako pripremati stručnjaci za najviše dužnosti u Vojski i državnim organima SR Jugoslavije.

Vojna gimnazija je u novom vojnoškolskom sistemu jedina škola srednjeg nivoa obrazovanja, a treba, pre svega, da obezbedi kvalitetne kandidate za vojne akademije, posebno za vazduhoplovni smer, kao i da školuje podoficire specijalnosti koje se ne mogu obezbediti s osloncem na srednje škole u društvu. Vojna gimnazija ima opšti, vazduhoplovni i stručni smer. Na opštem i vazduhoplovnom smeru školovaće se učenici prema prilagođenom četvorogodišnjem programu gimnazija prirodno-matematičkog tipa za nastavak školovanja na Univerzitetu VJ. U okviru stručnog smera, u Vojnoj gimnaziji bi budući podoficiri u prve dve godine završavali opšteobrazovni deo programa,

a treću i četvrtu godinu bi pohađali u centrima za specijalističku obuku, gde bi se realizovao vojnostručni i specijalistički deo NPP. Na taj način je obezbeđen racionalan i ekonomičan sistem školovanja podoficira Vojske Jugoslavije.

Naučnom delatnošću u Vojski Jugoslavije upravlja Odeljenje za naučnu delatnost CVŠ VJ. Nosilac NIR-a u oblasti ratne veštine jeste *Institut ratne veštine*, koji koncipira, projektuje i realizuje fundamentalna i primenjena istraživanja i studije problema ratne veštine za potrebe Vojske Jugoslavije. Tim istraživanjima zahvatiće se osnovni problemi u oblastima vojne strategije, operatike i taktike, kao i vojne doktrine, a aplikativni deo istraživanja težišno se provodi u oblastima informativnih sistema rukovođenja u operativnim jedinicama Vojske Jugoslavije.

Sadašnjom organizacionom strukturom sistema vojnog školstva, do koje se došlo racionalizacijom i integracijom škola, centara i organa rukovođenja, otklonjeni su mnogi nedostaci, prerazvijenost i neekonomičnost prethodnog vojnoškolskog sistema JNA. Samo u kadrovskom pogledu novi vojnoškolski sistem smanjen je za oko 60 odsto u odnosu na prethodni, a umesto nekadašnjih 45, sada ima 12 škola i školskih centara.

PRAVCI DALJEG PREOBRAŽAJA VOJNOŠKOLSKOG SISTEMA

Vojnoškolski sistem Vojske Jugoslavije razvijen je u složenim uslovima, tako da su pojedina rešenja iznuđena objektivnim okolnostima, bez prethodnih detaljnih provera i ekspertiza. Konstituisanje sadašnje organizacione strukture sistema samo je prva etapa preobražaja, a obimni i složeni zadaci, koji se mogu svrstati u nekoliko grupa, tek predstoje.

Prva grupa obuhvata zadatke koji se odnose na praćenje, analizu i eventualnu korekciju dosadašnjih rešenja. Naučno-stručnoj verifikaciji i praktičnoj proverbi mora se kontinuirano podvrgavati sve što je do sada učinjeno. Te odgovorne zadatke sada obavljaju timovi stručnjaka u svakoj školi novog edukativnog sistema, kao i ekspertni tim na nivou Centra vojnih škola VJ. Rezultati analize očekuju se do kraja letnjeg semestra tekuće školske godine.

Drugi, a po mnogo čemu i osnovni pravac angažovanja na preobražaju vojnoškolskog sistema jeste izrada novih nastavnih planova i programa vojnih škola i akademija. Jer, njihovi sadržaji moraju odraziti suštinu društvenih, ekonomskih, tehnoloških, političkih, doktrinarnih i koncepcijskih, dakle ukupnih promena u društvu i Vojski, kao i bližem

i daljem međunarodnom okruženju. Kriterij za izbor sadržaja NPP svih vojnih škola određen je ciljevima školovanja, odnosno profilom starešine kakav će biti potreban Vojsci Jugoslavije krajem ovog i početkom narednog veka. Definicija profila oficira koji završava vojnu akademiju ima tri osnovne komponente. Prva je *pozivna komponenta* programa, koja je univerzalna za sve vojne akademije i smerove. Njome se obezbeđuje izgradnja sposobnosti i osobina ličnosti starešine VJ, a slede *stručna i specijalistička komponenta*. Osposobljavanje za poziv – profesiju oficira obavlja se u okviru usvajanja opštih i opštevojnih znanja, a stručna i specijalistička komponenta profila izgrađuje se izučavanjem vojnostručnih i stručno-specijalističkih znanja, kao i sticanjem i razvijanjem odgovarajućih psihofizičkih sposobnosti. Na taj način će se u vojnim akademijama istovremeno obezbediti i obrazovanje za poziv – profesiju i osposobljavanje za prve (početne) dužnosti.

Poseban značaj u programima vojnih škola i akademija moraju imati sadržaji ratne veštine. Promene u vojnostrategijskoj sferi, tehnologiji i fizionomiji savremenog rata dovele su do naglog zastarevanja dela sadržaja ratne veštine u vojnim školama. To je naročito izraženo u vojnim školama koje osposobljavaju polaznike za operativno-taktički i strategijski nivo rukovođenja i komandovanja. Promene u vojno-političkoj i strategijskoj sferi proširile su dasadašnje okvire hipotetičkog ratnog sukoba u Evropi. Saobrazno globalnim vojno-političkim promenama, došlo je i do odgovarajućih promena u vojnim doktrinama. Strategija posrednog nastupanja, sa sukobima niskog i srednjeg intenziteta, dobila je dominantno mesto u planovima velikih sila. Time su značajno prošireni okviri i promenjene fizionomija i sadržina moguće agresije na SR Jugoslaviju. Navedene i mnoge druge činjenice moraju se uzimati u obzir prilikom izrade novih nastavnih planova i programa ratne veštine u vojnim školama VJ, a posebno pri izradi različitih modela bojeva i operacija u primenjenoj nastavi ratne veštine. Pored ratne veštine, odgovarajući značaj i prostor u programima vojnih škola moraju se obezbediti sadržajima moralnog vaspitanja, a naročito u školama srednjeg nivoa obrazovanja i vojnim akademijama. Pošto je moralno vaspitanje u JNA bilo gotovo poistovećeno s ideološko-političkim vaspitanjem, novi programi, u delu koji se odnosi na sadržaje moralnog vaspitanja, moraju obezbediti sasvim drugačiji pristup. U toj oblasti edukacije najveći značaj treba da imaju najvrednije slobodarske i ratničke tradicije srpskog i crnogorskog naroda.

Treći pravac angažovanja na daljem preobražaju vojnog školstva mora zahvatiti kadrovsku osnovu, u okviru koje je najznačajniji nastavnički kadar. Sadržaje fundamentalnih, opštih i opštevojnih nastavno-naučnih područja mogu uspešno realizovati jedino *stalni nastavnici*

vojne škole, čija nastavno-naučna zvanja moraju odgovarati nastavno-naučnim zvanjima nastavnika visokih škola i fakulteta u nas i u svetu, a to su: asistent, docent, vanredni i redovni profesor. Izbor i reizbor tih nastavnika obavljali bi se prema normativno-pravnoj regulativi, koja bi morala biti usklađena s važećim zakonima i procedurom na svim fakultetima u društvu.

Vojnostručni sadržaji u visokim vojnim školama obuhvataju normativno-doktrinarnu teoriju i uža stručna znanja. Realizuju se pretežno kroz primenjene oblike nastave – uvežbavanja i vežbe, taktičke, operativne i strategijske zadatke, trenaže, ŠRV i KŠRV. Za realizaciju tih sadržaja primarno je odgovarajuće trupno (ratno) i komandno-štap-sko iskustvo, pa bi ih uspešno mogli realizovati *nastavnici po pozivu*. Oni bi se kraće zadržavali u visokim vojnim školama (na primer, 2-4 godine), tj. samo toliko koliko je njihovo iskustvo aktuelno i sveže. Za tu grupu nastavnika visokih vojnih škola veoma je značajna cirkulacija na relaciji trupa – škola – trupa. Podrazumeva se da će u Generalštap-skoj školi i Školi nacionalne odbrane, kao i drugim oblicima stručnog usavršavanja, većinu činiti nastavnici po pozivu (povremeni nastavnici), dok će ih u vojnim akademijama biti znatno manje. Za stručnu i specijalističku obuku najpogodniji je profil *instruktora praktične nastave* (ili stručne obuke), koji bi bio najbrojniji u centrima za specijalističku obuku, u kojima dominiraju sadržaji stručno-specijalističke obuke. Kvalitetan nastavnički kadar moguće je obezbediti ukoliko se razvije odgovarajući sistem selekcije i praćenje još u vojnim akademijama, i ukoliko se kasnije vođenje i razvoj u službi za starešine s nastavničkim sklonostima prilagode potrebama nastavničkog poziva.

Četvrta grupa zadataka na daljem preobražaju vojnog školstva odnosi se na razvoj odgovarajuće materijalno-nastavne baze, koja mora biti prilagođena sadržajima novih nastavnih planova i programa. Prioritet je na izradi odgovarajuće nastavno-obrazovne literature u svim vojnim školama, na poligonima i u objektima za praktičnu obuku u centrima za specijalističku obuku.

Proces preobražaja vojnog školstva mora biti u saglasnosti sa preobražajem ukupne društvene strukture, što podrazumeva oslobađanje društva od svih oblika koji su opterećivali njegovu funkcionalnost i razvoj. Kao i Vojska Jugoslavije u celini, vojno školstvo može pokazati potpune rezultate tek kada se ostvare njegove društvene pretpostavke, a to su, pre svega:

- stabilna demokratska država, sa stabilnim razvojnim političko-ekonomskim premisama, kao okvir i uslov života u zdravom i prema budućnosti usmerenom društvu;
- stabilna i perspektivna ekonomska struktura društva;

– racionalna politika, kao okvir za umešno funkcionalno povezivanje društvenih činilaca u relativno skladan korpus, s umešnom diplomacijom, koja prevashodno služi opštim i posebnim interesima svoje zemlje;

– relativna tehnološka nezavisnost društva od svog okruženja;
– snažan i perspektivan demografski potencijal;
– postojan razvoj naučne misli, a u okviru toga i vojne nauke, posebno fundamentalnih naučnih disciplina.

Pored navedenog, veoma bitna društvena pretpostavka uspešne transformacije i preobražaja vojnoškolskog sistema, a i Vojske Jugoslavije u celini, jeste definisanje vojne doktrine i nacionalne politike, kao i vojno-politička integracija vojne doktrine i političkih ciljeva, koji moraju biti u stalnoj funkciji opstanka, trajanja i stabilnosti naše nove države – Savezne Republike Jugoslavije.